

Αναπαραστάσεις του δημοψηφίσματος του 2015 στον ελληνόφωνο και αγγλόφωνο Τύπο

Ιλλιάννα Δημούδη & Διονύσης Γούτσος
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ABSTRACT

The paper aims at examining the representation of the 2015 Greek bailout referendum in a comparable corpus of Greek and English news texts from Greek and British newspapers. The detailed examination of corpus data reveals explicit and implicit aspects of ideology as regards the most important events and actors represented in them. In particular, in Greek news texts the responsibilities for the Greek situation are to some extent attributed to the Greek, but mostly to the European political system, while English texts particularly emphasize the responsibility of Greeks, suggesting that Europe is suffering the consequences of their own political actions and decisions. Thus, the same events may be linguistically represented and interpreted in a number of different ways, from similar to diametrically opposed, depending on the ideological perspective of each newspaper, suggesting the importance of ideology in discourse construction and thus the profound social construction of discourse.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: γλωσσολογία σωμάτων κειμένων, δημοσιογραφικός λόγος, ιδεολογία, Κριτική Ανάλυση Λόγου, Συστημική Λειτουργική Γραμματική

1. Εισαγωγή

Το δημοψήφισμα του Ιουλίου του 2015 αποτελεί ένα μείζον πολιτικό γεγονός στη χορεία των πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων που πυροδότησε η κρίση χρέους στην Ελλάδα. Το εν λόγω δημοψήφισμα προκηρύχθηκε από τον πρωθυπουργό Αλέξη Τσίπρα, έπειτα από διάγγελμά του τη νύχτα της 27ης Ιουνίου του 2015, με το οποίο ανακοίνωσε στον ελληνικό λαό την απόφασή του να προχωρήσει σε δημοψήφισμα ως απάντηση στην πρόταση των δανειστών. Η τρόικα των δανειστών, δηλαδή η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), που μετέπειτα μετονομάστηκαν σε «θεσμούς», κατέθεσε στις 25 Ιουνίου 2015 σχέδιο το οποίο αποτελούνταν από δύο έγγραφα που ουσιαστικά συνιστούσαν και την πρόταση επί της οποίας προκηρύχθηκε το δημοψήφισμα. Τα δημοσιονομικά μέτρα που πρότειναν οι θεσμοί πρόβλεπαν μεταρρύθμιση του ΦΠΑ, μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού και συνταξιοδοτικού συστήματος, επιπρόσθετα παραμετρικά δημοσιονομικά μέτρα, άνοιγμα κλειστών επαγγελμάτων, καθώς και άλλα μέτρα δημοσιονομικού κυρίως τύπου (Τσαούσης 2016: 11).

Αφορμή για τη διενέργεια του ελληνικού δημοψηφίσματος αποτέλεσε η αποτυχία επίτευξης συμφωνίας στις διαπραγματεύσεις μεταξύ Ελλάδας και εταίρων επί των προτάσεων αυτών έως τα τέλη Ιουνίου 2015. Συγκεκριμένα, το ερώτημα στο οποίο ο ελληνικός λαός κλήθηκε να απαντήσει μέσω του δημοψηφίσματος ήταν το εξής: «Πρέπει να γίνει αποδεκτό το σχέδιο συμφωνίας, το οποίο κατέθεσαν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο στο Eurogroup στις 25/6/2015 και αποτελείται από δύο μέρη, τα οποία συγκροτούν την ενιαία πρότασή τους;». Το δημοψήφισμα πραγματοποιήθηκε στις 5 Ιουλίου 2015 σε τεταμένο και διχαστικό κλίμα τόσο μεταξύ των πολιτικών ομάδων, όσο και μεταξύ των πολιτών στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Η ετυμηγορία του προέκρινε το ΟΧΙ με ποσοστό 61,31%, απορρίπτοντας ουσιαστικά τις προτάσεις των θεσμών για περαιτέρω μεταρρυθμίσεις και δημοσιονομικές δαπάνες. Παρά το αποτέλεσμα αυτό, η κυβέρνηση κατέληξε σε συμφωνία με τους δανειστές στις 13 Ιουλίου 2015, η οποία ανέτρεπε ουσιαστικά την απόφαση του δημοψηφίσματος και επέβαλε ένα τρίτο μνημόνιο στη χώρα.

Κατά το διάστημα που προηγήθηκε, αλλά και αυτό που ακολούθησε έπειτα από τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος πυροδοτήθηκε έντονη παραγωγή άρθρων, ρεπορτάζ και αναλύσεων, τόσο στα εγχώρια όσο και στα διεθνή μέσα μαζικής επικοινωνίας.

Ενδεικτικά, παρατίθενται οι ακόλουθοι τίτλοι άρθρων που περιλαμβάνονται στα δεδομένα της έρευνας: «Tsipras urges Greeks to defy creditors' 'blackmail'» (ft.com), «EU warns of Armageddon if Greek voters reject terms» (telegraph.co.uk), «Greece heads towards historic no vote against austerity measures» (theguardian.com), «Τσίπρας: Γυρίστε την πλάτη σε αυτούς που σας τρομοκρατούν κάθε μέρα» (efsyn.gr), «Πώς φτάσαμε από το «Όχι» στο νέο «σκληρό» πακέτο» (kathimerini.gr), «Άνευ νοήματος το δημοψήφισμα μετά την Τρίτη, σύμφωνα με τη Λαγκάρντ» (naftemporiki.gr).

Εκτός από τα ειδησεογραφικά άρθρα, το ζήτημα της ελληνικής κρίσης χρέους αποτέλεσε έναυσμα για τη δημοσίευση πολυάριθμων άρθρων και εργασιών σε ποικίλους επιστημονικούς χώρους. Οι χρηματοοικονομικές, οι πολιτικές αλλά και οι ευρύτερες κοινωνικές προεκτάσεις του ζητήματος αποτέλεσαν αντικείμενο σημαντικού αριθμού μελετών στους χώρους των πολιτικών και οικονομικών επιστημών (βλ. ενδεικτικά Mantalos 2015, Papadopoulos & Roumpakis 2017, Lapavitsas 2019, Stylianidis & Souliotis 2019).

Επιπλέον, σημαντικός αριθμός μελετών προσέγγισε το ζήτημα από γλωσσολογική οπτική μέσω της αξιοποίησης μεθόδων της γλωσσολογίας σωμάτων κειμένων και της κριτικής ανάλυσης λόγου. Αντικείμενο αυτών των μελετών αποτέλεσαν γεγονότα της πολυετούς κρίσης χρέους όπως αυτά αποτυπώθηκαν στον λόγο διαφόρων εγχώριων μέσων και φορέων. Ενδεικτικά, εξετάστηκαν οι λεξικές επιλογές στους λόγους πολιτικών που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο σε γεγονότα της κρίσης και η λειτουργία τους ως ρητορικών εργαλείων για να κινητοποιήσουν συναισθηματικά και τελικά να πείσουν τους αποδέκτες (Kostopoulou 2017). Επιπλέον, εξετάστηκε ο τρόπος με τον οποίο αναπαρίστανται η Ελλάδα και η Ευρώπη γλωσσικά σε κείμενα του ελληνικού Τύπου σε διάφορες χρονικές φάσεις της κρίσης και αναδείχθηκε η δυναμική και διαρκώς μεταβαλλόμενη εικόνα της μεταξύ τους σχέσης (Lykou & Mitsikopoulou 2017). Αντικείμενο διερεύνησης αποτέλεσε επίσης ο λόγος χρηστών σε κοινωνικά δίκτυα, όπως το Facebook, η στάση τους απέναντι στο ζήτημα της κρίσης χρέους, καθώς και οι δυνατότητες που τους δίνονται στο πλαίσιο του μέσου αυτού να εκφράσουν τις απόψεις και τα συναισθήματά τους και να αναπτύξουν δυναμική διάδραση μεταξύ τους (Georgalou 2015, 2017).

Εκτός από την οπτική των εγχώριων μέσων, έχει μελετηθεί ο τρόπος συγκρότησης της ελληνικής κρίσης χρέους και ο αντίκτυπός της στην εικόνα που προβάλλεται για την Ελλάδα σε ευρείας κυκλοφορίας εφημερίδες του διεθνούς Τύπου (Antoniades 2012, Tzogopoulos 2013, Bickes, Otten & Weymann 2014, Deligiaouri 2019). Οι μελέτες αυτές, που βασίζονται στον διεθνή δημόσιο λόγο, ανέδειξαν την αρνητική και στερεοτυπική εικόνα που σε μεγάλο βαθμό έχει δημιουργηθεί στα διεθνή μέσα όσον αφορά το ζήτημα της ελληνικής κρίσης χρέους και του αντικτύπου της, καθώς και τον ρόλο των μέσων ενημέρωσης στη διαμόρφωση απόψεων και στάσεων.

Επιπρόσθετα, το ζήτημα του δημοψηφίσματος του 2015 και τα γεγονότα που προηγήθηκαν και ακολούθησαν τη διεξαγωγή του αποτέλεσαν ενδιαφέρον πεδίο μελέτης. Ενδεικτικά, μελετήθηκαν σχόλια χρηστών σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, συγκεκριμένα στον ιστότοπο του Facebook του πρωθυπουργού (Constantinou 2018). Εξετάστηκαν υπό κριτική γλωσσολογική προσέγγιση τμήματα του διαγγέλματος του πρωθυπουργού με το οποίο ανήγγειλε το δημοψήφισμα, και συγκεκριμένα η αναπαράσταση της ομάδας «εμείς» στον λόγο του, μέσω της οποίας αντιτίθεται στην ηγεμονική ρητορική του αυταρχισμού και της λιτότητας που κυριαρχούσε κατά την εξεταζόμενη περίοδο στον δημόσιο λόγο (Σεραφής 2018). Επιπλέον, αναλύθηκαν τίτλοι άρθρων από εφημερίδες του ελληνικού και του γαλλικού Τύπου της περιόδου λίγο πριν από το δημοψήφισμα και προέκυψε το συμπέρασμα ότι μέσω των λεξικογραμματικών τους επιλογών αναδεικνύονται απόψεις που προάγουν το δόγμα της λιτότητας, ερχόμενες

σε αντίθεση με τις θέσεις και τους επιδιωκόμενους στόχους της τότε ελληνικής κυβέρνησης (Serafis & Herman 2018).

Το παρόν άρθρο έχει ως στόχο να διερευνήσει τις διαφορετικές αναπαραστάσεις του πολιτικού γεγονότος του δημοψηφίσματος του 2015, όπως αυτές συγκροτήθηκαν στον λόγο του ελληνόφωνου και του αγγλόφωνου Τύπου, και μάλιστα σε ειδησεογραφικά άρθρα στα ελληνικά και αγγλικά έτσι ώστε να εξετάσουμε αντιπαραβολικά εκτεταμένα κείμενα που τοποθετούνται απέναντι σε ένα κεντρικό γεγονός της νεότερης ιστορίας της χώρας μας.

2. Δεδομένα και μεθοδολογία

Για τους σκοπούς της έρευνας συγκροτήσαμε και εξετάσαμε σώμα κειμένων αποτελούμενο από ειδησεογραφικά άρθρα, τα οποία αντλήθηκαν από τρεις εφημερίδες ευρείας κυκλοφορίας για κάθε γλώσσα. Στόχος μας ήταν να δημιουργήσουμε έναν κατάλληλο κειμενικό πόρο, μέσω του οποίου θα δίνεται η δυνατότητα ενδελεχούς εξέτασης του τρόπου αναπαράστασης των γεγονότων του δημοψηφίσματος και των προσώπων που συμμετείχαν σε αυτά.

Η κατηγορία των δημοσιογραφικών κειμένων επιλέχθηκε με γνώμονα ότι ο δημοσιογραφικός λόγος αποτελεί ένα από τα κατεξοχήν πεδία στα οποία συγκροτείται η σχέση μεταξύ γλώσσας και κοινωνίας (βλ. ενδεικτικά Triandafyllidou, Wodak & Krzyzanowski 2009, Koopmans & Statham 2010 για τη συγκρότηση της δημόσιας σφαίρας στην Ευρώπη μέσω του λόγου των μέσων ενημέρωσης). Στην περίπτωση του ελληνικού δημοψηφίσματος η πολύπτυχη κειμενική παραγωγή της εξεταζόμενης περιόδου ήταν σε θέση να αναδείξει τον κομβικό ρόλο του δημοσιογραφικού λόγου στη συγκρότηση και αναπαραγωγή συγκεκριμένων αναπαραστάσεων αναφορικά με την κρίση (Juko 2010, Kutter 2014, Wodak & Angouri 2014, Mitsikopoulou & Lykou 2019). Κύριος ερευνητικός στόχος του άρθρου είναι η ανάδειξη των αξιολογικών θέσεων των κειμένων γύρω από τα κυριότερα δρώμενα αναφορικά με το δημοψήφισμα και τους συμμετέχοντες σε αυτά, οι οποίες διατυπώνονται ρητά ή υπόρρητα στα κείμενα του ελληνόφωνου και αγγλόφωνου Τύπου και είναι σημαντικά για την ιδεολογική τοποθέτηση των εξεταζόμενων κειμένων.

Από μεθοδολογική άποψη, χρησιμοποιήθηκαν συνδυαστικά οι ποσοτικές μέθοδοι της γλωσσολογίας σωμάτων κειμένων και οι ποιοτικές μέθοδοι της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου (βλ. Baker et al. 2008, Hatzidaki & Goutsos 2017, Mautner 2009, Χατζηδάκη 2020), ενώ αξιοποιήθηκε η λεξικογραμματική ανάλυση του παραδείγματος της Συστημικής Λειτουργικής Γραμματικής (ΣΛΓ, Halliday & Matthiessen 2004, 2014)¹. Σύμφωνα με τους Hatzidaki & Goutsos (2017: 30), δεδομένης της διεπιστημονικής φύσης καθεμίας από τις δύο μεθοδολογίες, η συνδυαστική τους εφαρμογή μπορεί να οδηγήσει σε ένα είδος προωθημένης διεπιστημονικότητας, που με τη σειρά της μπορεί να προσφέρει ακόμα πιο χρήσιμα επιστημονικά αποτελέσματα.

Ειδικότερα, η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του λογισμικού επεξεργασίας σωμάτων κειμένων Sketch Engine (Kilgarriff et al. 2014), ένα εργαλείο που έχει ως στόχο να αναδείξει τον τρόπο λειτουργίας και τα χαρακτηριστικά της γλώσσας. Με βάση τους καταλόγους συχνότητας (wordlists, βλ. Γούτσος & Φραγκάκη 2015: 61 κ.εξ.) για το υποσώμα κάθε γλώσσας εντοπίσαμε τα κοινά λεξικά στοιχεία που εμφανίζουν υψηλή συχνότητα εμφάνισης και στις δυο γλώσσες, καταλήγοντας σε έξι ζεύγη. Διερευνήσαμε τις γλωσσικές συνάψεις κάθε λεξικού στοιχείου στο επιμέρους υποσώμα, ενώ παράλληλα εφαρμόσαμε γραμματική ανάλυση

¹ Για αναλύσεις που συνδυάζουν την Κριτική Ανάλυση Λόγου με συστηματική λεξικογραμματική ανάλυση βασισμένη στη Συστημική Λειτουργική Γλωσσολογία, και ειδικότερα στο σύστημα μεταβιβαστικότητας, βλ. Lykou & Mitsikopoulou (2017) και Μητσκοπούλου & Λύκου (2020).

του συστήματος μεταβιβαστικότητας (Halliday & Matthiessen 2004), εστιάζοντας κυρίως στις διαδικασίες στις οποίες είναι μετέχοντα τα παραπάνω λεξικά στοιχεία ως δράστες, με σκοπό να αναδειχθούν οι διαφορετικές αναπαραστάσεις που συγκροτούνται στα δύο υποσώματα.

Το δίγλωσσο συγκρίσιμο σώμα κειμένων στο οποίο βασίστηκε η μελέτη δημιουργήθηκε αποκλειστικά από κείμενα του ηλεκτρονικού Τύπου και, συγκεκριμένα, ολόκληρα άρθρα ειδήσεων. Για την αγγλική γλώσσα αντλήθηκε υλικό από τις ηλεκτρονικές εκδόσεις των εφημερίδων *Financial Times*, *Telegraph* και *The Guardian*, ενώ για την ελληνική από τις ηλεκτρονικές εκδόσεις των εφημερίδων *Η Καθημερινή*, *Ναυτεμπορική* και *Εφημερίδα των Συντακτών*. Οι συγκεκριμένες εφημερίδες επιλέχθηκαν λόγω της εγκυρότητάς τους, καθώς αποτελούν πηγές ευρείας κυκλοφορίας, ενώ επίσης εντοπίστηκε σε αυτές πλούσιο υλικό σχετικά με το ζήτημα του δημοψηφίσματος. Βασικός παράγοντας στην επιλογή τους αποτέλεσε η ιδεολογική τους τοποθέτηση και η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αντιστοιχισή τους. Συγκεκριμένα, η *Financial Times* και η *Ναυτεμπορική* ασχολούνται κατά κύριο λόγο με επιχειρηματικά και οικονομικά ζητήματα, η *Telegraph* και η *Καθημερινή* είναι πολιτικής θεματολογίας εφημερίδες και χαρακτηρίζονται από συντηρητική ιδεολογική τοποθέτηση, ενώ η *The Guardian* και η *Εφημερίδα των Συντακτών* είναι εφημερίδες κεντροαριστερής και αριστερής πολιτικής τοποθέτησης, αντίστοιχα.

Ως προς την έκταση, το υποσώμα των αγγλικών συγκροτήθηκε από 282 κείμενα αποτελούμενα συνολικά από 325.542 λέξεις, και το υποσώμα των ελληνικών από 1.120 κείμενα αποτελούμενα από 404.620 λέξεις. Ακολουθεί σχετικός πίνακας όπου παρουσιάζονται τα αριθμητικά στοιχεία κάθε υποσώματος.

Πίνακας 1. Έκταση (σε κείμενα και σε λέξεις) του αγγλικού και ελληνικού υποσώματος

Υποσώμα αγγλικών			Υποσώμα ελληνικών		
Τίτλος Εφημερίδας	Αριθμός λέξεων	Αριθμός κειμένων	Τίτλος Εφημερίδας	Αριθμός λέξεων	Αριθμός κειμένων
<i>Financial Times</i>	68.535	89	<i>Ναυτεμπορική</i>	108.408	460
<i>Telegraph</i>	183.054	107	<i>Η Καθημερινή</i>	114.035	272
<i>The Guardian</i>	80.783	86	<i>Εφημερίδα των Συντακτών</i>	182.177	388
Σύνολο	325.542	282	Σύνολο	404.620	1.120

Ως χρονικό εύρος κάλυψης για το συγκρίσιμο σώμα κειμένων επιλέχθηκε το διάστημα μεταξύ 28/6/2015 και 5/8/2015, κατά το οποίο με αφορμή το δημοψήφισμα διαδραματίστηκαν καταγιστικές εξελίξεις στην εγχώρια και διεθνή οικονομική και πολιτική σκηνή. Τα κείμενα τα οποία επιλέχθηκαν για τη συγκρότηση του συγκρίσιμου σώματος κειμένων και στις δύο γλώσσες απηχούν κοινή θεματική και διαθέτουν παρόμοια τυπολογία, καθώς και επίπεδο λόγου και ορολογική ένταση, ενώ αποτελούν δείγματα πρωτότυπου και όχι μεταφρασμένου λόγου, έτσι ώστε να πληρούνται οι βασικές αρχές συγκρότησης ενός συγκρίσιμου σώματος κειμένων.

Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι μέσω της αντιπαραβολής των γλωσσικών επιλογών, τα συγκρίσιμα σώματα κειμένων είναι σε θέση να αναδείξουν τις δομικές επιλογές και προτιμήσεις κάθε γλώσσας, αλλά και κάθε επιμέρους κειμενικού είδους και θεματικού τομέα (Bernardini et al. 2003: 16), και μέσω της διαγλωσσικής αντιπαραβολής των στοιχείων αυτών να οδηγήσουν σε ιδιαίτερος χρήσιμα συμπεράσματα για τον ρόλο των κειμενικών αυτών επιλογών.

3. Ανάλυση δεδομένων

3.1. Ανάλυση καταλόγων συχνότητας

Η ανάλυση εκκινεί από την εξαγωγή καταλόγων συχνότητας σε καθεμία από τις δύο γλώσσες με την εξέταση των αγγλικών και των ελληνικών υποσωμάτων. Από την εξέταση των 40 πρώτων λεξικών στοιχείων που αφορούν τη θεματική περιοχή που μας ενδιαφέρει και τα οποία έχουν τη μεγαλύτερη απόλυτη συχνότητα εμφάνισης στα δύο υποσώματα εξάχθηκαν τα εξής συμπεράσματα. Αρχικά, παρατηρήσαμε σχετικά κοινές εμφανίσεις λημμάτων στα δύο υποσώματα, δεδομένης της κοινής χρονικής περιόδου και θεματικής που καλύπτουν. Τα λεξικά στοιχεία που εμφανίζονται στις πρώτες θέσεις και των δύο υποσωμάτων είναι, όπως αναμένεται, εκείνα που αφορούν το εξεταζόμενο πολιτικό γεγονός όπως *referendum* (1202)/*δημοψήφισμα* (2686), τους κύριους δρώντες στα γεγονότα όπως *Greece* (3529)/*Ελλάδα* (1708), *Tsipras* (1319)/*Τσίπρας* (608), *eurozone* (1186)/*ευρωζώνη* (454), *people* (651)/*λαός* (1519), *Europe* (632)/*Ευρώπη* (1175), *Syriza* (459)/*Σύριζα* (683)], καθώς και εκείνα που συνδέονται στενά με το ζήτημα του δημοψηφίσματος όπως *agreement* (311)/*συμφωνία* (1114), *euro* (856)/*ευρώ* (973), *bank* (1489)/*τράπεζα* (723), *negotiation* (338)/*διαπραγμάτευση* (841), *debt* (991)/*χρέος* (683).

Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη θέση του καταλόγου συχνότητας του αγγλικού υποσώματος εμφανίζεται το λεξικό στοιχείο *Greece* (3529), ενώ το αντίστοιχο λεξικό στοιχείο *Ελλάδα* (1708) εμφανίζεται στην τέταρτη θέση του ελληνικού υποσώματος. Η τόσο υψηλή θέση εμφάνισης του στοιχείου αυτού είναι αναμενόμενη, καθώς η Ελλάδα αποτελεί έναν από τους κεντρικούς δρώντες στα υπό εξέταση γεγονότα και αναμένεται να προσδιορίζεται λεπτομερέστερα στα αγγλόφωνα κείμενα σε αντίθεση με τα ελληνόφωνα όπου είναι αυτονόητη. Ο άλλος κεντρικός δρών, η *Ευρώπη* (1175)/*Europe* (632), τίθεται επίσης σε υψηλή θέση και στα δύο υποσώματα.

Ωστόσο, παρά την κοινή θεματική, άξια σχολιασμού είναι η διαφορά στη συχνότητα εμφάνισης στα δύο υποσώματα ορισμένων λεξικών στοιχείων, κάτι που αποκαλύπτει σε πρώτη προσέγγιση διαφοροποιήσεις στη θεματική έμφαση που δίνεται στο καθένα από αυτά. Παρατηρούμε ότι στην τρίτη θέση του καταλόγου των αγγλικών βρίσκεται το λεξικό στοιχείο *bank* (1489), ενώ σε μεγάλη συχνότητα εμφανίζονται επίσης τα *debt* (991), *euro* (856), *bailout* (760), *market* (419), *currency* (339), *default* (225), *bond* (225), *tax* (187) και *drachma* (106), κάτι που δείχνει ότι στο υποσώμα των αγγλικών προκρίνεται θεματικά ο οικονομικός αντίκτυπος του δημοψηφίσματος, ενώ οι αντίστοιχοι όροι εμφανίζονται μεν, αλλά με μικρότερη συχνότητα στο υποσώμα των ελληνικών.

Σε αντίστοιχα υψηλή θέση στον κατάλογο συχνότητας των ελληνικών κειμένων εμφανίζεται το λεξικό στοιχείο *λαός* (1.519), με συχνότερη τη σύνταξη *ελληνικός λαός* (755), η οποία αντιστοιχεί σε μια έννοια με σημαντική ιδεολογική φόρτιση στα ελληνικά. Η αντίστοιχη λέξη *people* εμφανίζεται και στο υποσώμα των αγγλικών κειμένων με μικρότερη, ωστόσο, συχνότητα (651). Επιπλέον, ένα λήμμα με υψηλή εμφάνιση (554) στο ελληνικό υποσώμα και πολύ μικρότερη στο υποσώμα των αγγλικών (138) είναι το λήμμα *δημοκρατία/democracy*, το οποίο αντιπροσωπεύει επίσης μια έννοια ιδεολογικά φορτισμένη σε σχέση με την ελληνική πραγματικότητα και τις εξελίξεις στο πλαίσιο του δημοψηφίσματος. Ένα αρχικό συμπέρασμα που μπορεί να εξαχθεί είναι, επομένως, ότι στον ελληνικό Τύπο δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στην παρουσία και συμμετοχή του ελληνικού λαού ως συλλογικής οντότητας στις πολιτικές εξελίξεις σε σχέση με τον αγγλόφωνο.

Από τους καταλόγους συχνότητας των λεξικών στοιχείων και στις δύο γλώσσες προέκυψε η επιλογή των λημμάτων που κρίθηκε, λόγω της συχνής τους εμφάνισης, ότι έχουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον να εξεταστούν περαιτέρω. Τα λήμματα αυτά είναι τα

referendum/δημοψήφισμα, Grexit/έξοδος, people/λαός, Greek/Ελληνας, Greece/Ελλάδα και *Europe/Ευρώπη*, τα οποία εξετάζονται λεπτομερώς στην επόμενη ενότητα.

3.2. Ανάλυση λεξικών στοιχείων

3.2.1. Το ζεύγος δημοψήφισμα/referendum

Το λεξικό στοιχείο *δημοψήφισμα* (2.686) αποτελεί το κεντρικό θέμα των κειμένων. Η σημασία και η κρισιμότητα της διεξαγωγής, καθώς και των αποτελεσμάτων που θα επιφέρει το δημοψήφισμα φαίνονται στη σύναψη του εξεταζόμενου λεξικού στοιχείου με τα αξιολογικά επίθετα *κρίσιμος* (6) και *σημαντικός* (2), τα οποία μπορούν να συγκαταλεχθούν στην υποκατηγορία των επιθέτων σπουδαιότητας.² Επιπλέον, παρατηρούμε σε υψηλή συχνότητα συνάψεις του με τα επίθετα *διχαστικό* (7), *παραπλανητικό* (7), *παράνομο* (5), *νόθο* (4), *ψευδεπίγραφο* (2), *αποπροσανατολιστικό* (2), τα οποία μπορούν να χαρακτηριστούν ως περιγραφικά με αρνητικό σημασιολογικό προσανατολισμό και των οποίων η επιλογή μπορούμε να συμπεράνουμε ότι λειτουργεί αξιολογικά (Φραγκάκη 2010: 113-115). Σε άλλες περιπτώσεις, το δημοψήφισμα χαρακτηρίζεται ως *λάθος* (6), *εκτροπή* (4), *παρωδία* (8), ως γεγονός που *γελοιοποιεί τη χώρα* (2) και παρουσιάζεται ως διαδικασία η οποία μπορεί να επιφέρει μόνον αρνητικές και καταστροφικές συνέπειες στη χώρα.

Παρατηρούμε επίσης ότι σε αρκετές περιπτώσεις εμφανίζεται στο περικείμενο του λήμματος το σχήμα του λόγου της καταστροφής (*discourse of catastrophe*, Lykou & Mitsikopoulou 2017: 128). Συγκεκριμένα, στο περικείμενο της λέξης παρατηρούμε με μεγάλη συχνότητα την εμφάνιση του ίδιου του ουσιαστικού *καταστροφή* (12), του περιγραφικού επιθέτου *επικίνδυνος* (6), το οποίο έχει αρνητική αξιολογική λειτουργία (Φραγκάκη 2010: 168) και των ουσιαστικών *κίνδυνος* (12), *ρίσκο* (7), *κατάρρευση* (4), με τα οποία το μέλλον της χώρας σκιαγραφείται με καταστροφολογικούς όρους.

Ενδιαφέρον έχει επίσης η εμφάνιση μεταφορών που χρησιμοποιούνται για να χαρακτηρίσουν το *δημοψήφισμα*. Η μεταφορά αποτελεί μέσο πειθούς το οποίο χαρακτηρίζει τον πολιτικό και τον δημοσιογραφικό λόγο, καθώς χρησιμοποιεί τη γλώσσα προκειμένου να ενεργοποιήσει υποσυνείδητες συναισθηματικές συνδέσεις, αλλά και να επηρεάσει τον τρόπο τοποθέτησης των ιδεών σε μια αξιολογική κλίμακα (Charteris-Black 2005: 13-14). Συγκεκριμένα, το δημοψήφισμα χαρακτηρίζεται ως «τυχερό παιχνίδι» προκειμένου να καταδειχτεί το πόσο επισφαλής και αβέβαια είναι τα αποτελέσματά του (*χαρακτήρισε το δημοψήφισμα μια καλή παρτίδα πόκερ που στέλνει τώρα την μπάλα στο γήπεδο των Ελλήνων ψηφοφόρων*). Επίσης χαρακτηρίζεται ως «κουρελόχαρτο» (*Αυτό το κουρελόχαρτο που μας παρουσίασαν το αρνούμαστε*), κάτι που μειώνει πλήρως την αξία του.

Το λεξικό στοιχείο *referendum* εμφανίζεται στο υποσώμα των αγγλικών 1.202 φορές και αποτελεί και σε αυτό το κεντρικό θέμα των κειμένων. Η συχνότερη γραμματική σύναψη του παρατηρείται με το επίθετο *snar* (23), το οποίο έχει την έννοια του γρήγορου, του βιαστικού, αλλά και του ξαφνικού, ενώ παράλληλα καταδεικνύει την προχειρότητα και την έλλειψη οργάνωσης της απόφασης για δημοψήφισμα. Επιπλέον, παρατηρούμε και άλλες συνάψεις με λεξικά στοιχεία του ίδιου σημασιολογικού πλαισίου, όπως με τα ουσιαστικά *shock* (9), *surprise* (4), που έχουν επιθετική λειτουργία, και με το επίθετο *unexpected* (4), το ρήμα *surprise* (10) και το ουσιαστικό *surprise* (2). Επιπλέον, ενδιαφέρον παρουσιάζει το λεξικό στοιχείο *bombshell* (5), που χρησιμοποιείται μεταφορικά για να παρομοιάσει την ανακοίνωση του δημοψηφίσματος με βόμβα. Οι παραπάνω συνάψεις με τις οποίες δίνεται έμφαση στο μη αναμενόμενο και αιφνιδιαστικό

² Ο χαρακτηρισμός και η ταξινόμηση των επιθέτων στην ανάλυσή μας βασίζεται στο Φραγκάκη (2010). Βλ. επίσης και Γούτσος & Φραγκάκη (2015: 122).

της ανακοίνωσης του δημοψηφίσματος δεν απαντούν στο περιεχόμενο του αντίστοιχου λήμματος στο υποσώμα των ελληνικών.

Μια άλλη συχνή σύναψη του *referendum* είναι αυτή με το ουσιαστικό *bailout/bail-out* σε θέση επιθετικού προσδιορισμού σε 11 περιπτώσεις, ενώ επίσης εμφανίζεται στο περιεχόμενό του 76 φορές προσδιορίζοντας το περιεχόμενο της διαδικασίας αυτής. Η εμφάνιση του *bailout* πληροφορεί σχετικά με το ζήτημα για το οποίο οι Έλληνες πολίτες καλούνται να αποφασίσουν στο δημοψήφισμα, δηλαδή για το αν θα δεχτούν ή όχι το σχέδιο διάσωσης που πρότειναν στην Ελλάδα οι εταίροι, προβάλλοντας εμφανώς το στοιχείο της διάσωσης. Άξιο αναφοράς είναι ότι το αντίστοιχο λεξικό στοιχείο *διάσωση* εμφανίζεται ελάχιστες φορές (4) στο περιεχόμενο του δημοψηφίσματος στο υποσώμα των ελληνικών και αντίστοιχα η πρόσθετη αυτή πληροφορία που παρέχεται στα αγγλικά και η επισήμανση της διάσωσης της Ελλάδας στην οποία θα προβούν οι εταίροι μέσω της πρότασής τους δεν εμφανίζεται ούτε στην απόδοση, ούτε στο περιεχόμενο του ελληνικού όρου.

Επιπλέον, παρατηρούμε τη σύναψη του *referendum* με τα αξιολογικά επίθετα σπουδαιότητας *momentous* (3), *critical* (2) και *crucial* (2), με τα οποία αναδεικνύεται η κρισιμότητα και η σημαντικότητα της διαδικασίας. Η ερμηνεία αυτή εμφανίζεται και στο υποσώμα των ελληνικών. Επιπλέον, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η σύναψη με το ουσιαστικό *landslide* (6) με επιθετική λειτουργία, το οποίο αναφέρεται στο σαρωτικό αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος.

Από την εξέταση των λεξικών στοιχείων *δημοψήφισμα/referendum* και στα δύο υποσώματα συμπεραίνουμε ότι η αρνητική και κινδυνολογική εικόνα που προβάλλεται από τον ελληνικό Τύπο σχετικά με την απόφαση, τη διεξαγωγή και τα επικείμενα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος στην Ελλάδα μετριάζεται στο υποσώμα των αγγλικών, καθώς η έμφαση δίνεται κυρίως στην κατασκευή της εικόνας του ξαφνικού και απρόσμενου γεγονότος, που προκαλεί τριγμούς στην πολιτική σκηνή Ευρώπης και Ελλάδας. Επίσης, είναι χαρακτηριστικό ότι ο ελληνικός Τύπος χρησιμοποιεί περιγραφικά και αξιολογικά στοιχεία για να προβάλλει την αρνητική του στάση απέναντι στο δημοψήφισμα, ενώ ο βρετανικός Τύπος χρησιμοποιεί επίθετα σπουδαιότητας με αποτέλεσμα να μη παίρνει ξεκάθαρη αρνητική ή θετική στάση απέναντι στο γεγονός.

3.2.2 Το ζεύγος έξοδος/Grexit

Εξετάζοντας τις συνάψεις του λεξικού στοιχείου *έξοδος* (256) παρατηρούμε ότι στην πλειονότητα των παραδειγμάτων ακολουθείται από τα λεξικά στοιχεία *ευρώ* (112), *Ευρωζώνη* (53), *ζώνη του κοινού νομίσματος* (2). Έτσι, οι παραπάνω συνάψεις συνεξετάστηκαν με το λεξικό στοιχείο *Grexit* (186) στο ελληνικό υποσώμα. Σε μεγάλη συχνότητα παρατηρούμε τις συνάψεις των λεξικών αυτών στοιχείων με τα τροπικά επίθετα *ενδεχόμενος* (13) και *πιθανός* (6) και το ουσιαστικό *πιθανότητα* (16). Το *Grexit* και ο αντίκτυπός του εξετάζονται, συνεπώς, ως πιθανά σενάρια.

Άλλες συνάψεις με μικρότερη συχνότητα παρατηρούνται με τα επίθετα *βέβαιος* (3), *άτακτος* (2), *(μη) ομαλός* (2) και *ηρωικός* (1). Στην τελευταία περίπτωση επιλέγεται να γίνει αναπλαισίωση λόγων στους οποίους η χρήση του επιθέτου *ηρωικός* ενέχει χροιά ειρωνείας (*Μεταξύ αυτών και η κ. Ντόρα Μπακογιάννη που χθες σχολίασε ότι «δεδομένου πως όταν ζητάς λεφτά δεν βγαίνεις να λες ότι θα σου στείλω ένα περήφανο όχι, ο κ. Τσίπρας θέλει να κάνει ηρωική έξοδο»*). Με τον τρόπο αυτόν εισάγεται ένα αρνητικό σχόλιο για την απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης να προχωρήσει σε δημοψήφισμα.

Ωστόσο, το κυρίαρχο σχήμα αναφορικά με την έξοδο ή *Grexit* στο ελληνικό υποσώμα είναι αυτό του λόγου της καταστροφής, που αποτυπώνεται με τη χρήση των επιθέτων *καταστροφικός* (6), *πικρός* (3), *ολέθριος* (1), του ρήματος *απειλώ* (3), των ουσιαστικών *χρεοκοπία* (16), *κίνδυνος* (13), *κατάρρευση* (8), *αποτυχία* (6), *απειλή* (6),

καταστροφή (3), κρίση (3), ρίσκο (1), πλήγμα (2) και του επιρρήματος *δραματικά* (2), που φέρουν αρνητικό σημασιολογικό φορτίο. Στο πλαίσιο του σχήματος αυτού, άξιο σχολιασμού είναι το ρήμα *απειλώ* (3). Πρόκειται για ρήμα με αρνητική σημασία, με το οποίο δίνεται έμφαση στην ηγεμονική θέση του δρώντος και κατ' επέκταση στην παθητικότητα του αποδέκτη της ενέργειας του πρώτου. Στην περίπτωση μας, ως στόχος ή παθητικός αποδέκτης λειτουργεί η Ελλάδα, η οποία δέχεται τη δράση της ΕΕ, δηλαδή την απειλή για επικείμενη έξοδό της, με την ηγεμονικότητα της τελευταίας να επιτείνεται ακόμα περισσότερο σε περιπτώσεις όπου χαρακτηρίζεται ως ηγέτιδα (*Τα χθεσινά μηνύματα από το Βερολίνο, ωστόσο, έδειξαν ότι η ηγέτιδα ευρωπαϊκή δύναμη παραμένει στη σκληρή γραμμή και εξακολουθεί να απειλεί με έξοδο της Ελλάδας από την ευρωζώνη*).³

Το σχήμα της καταστροφής συγκροτείται και μέσω της μεταφοράς με την οποία η χώρα παρουσιάζεται να οδηγείται σε γκρεμό, η οποία εντοπίζεται σε δύο περιπτώσεις στο περικείμενο. Η μεταφορά αυτή επιτείνει στην ουσία το σχόλιο για την κρισιμότητα και την επικινδυνότητα της κατάστασης στην οποία έχει περιέλθει η χώρα (*Ο κ. Κουρτς κατηγορεί την ελληνική κυβέρνηση ότι «συμπεριφέρεται άκρως λαϊκιστικά και έχει οδηγήσει τη χώρα της σε μια πολύ επικίνδυνη κατάσταση - στο χείλος ενός γκρεμού»*).

Στο υποσώμα των αγγλικών, το λεξικό στοιχείο *Grexit* εμφανίζεται 284 φορές, ενώ το αντίστοιχο λεξικό στοιχείο *exit*, που αναφέρεται στην έξοδο της χώρας από την Ευρωζώνη, 227 φορές. Στο περικείμενό του παρατηρούμε ότι η συχνότερη γραμματική σύνταξη εμφανίζεται με τα περιγραφικά επίθετα *disorderly* (13), *chaotic* (7) και *messy* (3), τα οποία φέρουν αξιολογική σημασία. Η εικόνα που μεταφέρεται είναι αυτή του χάους και της έλλειψης τάξης σε περίπτωση πραγματοποίησης του *Grexit*.

Άξια αναφοράς είναι η εμφάνιση λεξικών στοιχείων με τα οποία εκφράζεται ο φόβος κατά κύριο λόγο της ευρωπαϊκής πλευράς όσον αφορά μια ενδεχόμενη έξοδο της χώρας από τη ζώνη του ευρώ. Στο πλαίσιο αυτό παρατηρούμε τα ουσιαστικά *fear* (9), *concern* (2), *anxiety* (1) και τα ρήματα *worry* (2) και *fear* (1). Ο λόγος της καταστροφής, ο οποίος απαντά έντονα στο υποσώμα των ελληνικών παρατηρείται και στο υποσώμα των αγγλικών με πολύ μικρότερη, ωστόσο, συχνότητα εμφάνισης. Βλέπουμε χαρακτηριστικά το ουσιαστικό *storm* (2), όπου το *Grexit* παρομοιάζεται με καταιγίδα, και τα ουσιαστικά *tragedy* (1), *risk* (1), *cataclysm* (1), *collapse* (1), *ignominy* (1).

Επιπλέον, παρατηρούμε την εμφάνιση ενός άλλου σχήματος, αυτού της μετάδοσης των συνεπειών της κρίσης μιας χώρας σε άλλες (*contagion discourse*, βλ. Lykou & Mitsikopoulou (2017)). Σύμφωνα με το σχήμα αυτό οι συνέπειες της ενδεχόμενης ελληνικής εξόδου θα μεταδοθούν και στην υπόλοιπη Ευρωζώνη (*Grexit would set off a political chain reaction and is therefore just as much a threat to the EMU Project as it is to Greece itself*). Ο φόβος μετάδοσης της κρίσης αποτελεί εύρημα και άλλων μελετών στη σχετική βιβλιογραφία λ.χ. Tzogopoulos (2013), Bickes, Otten & Weymann (2014), Kutter (2014).

Παρατηρούμε ότι το σχήμα της καταστροφής απαντά με μικρότερη ή μεγαλύτερη συχνότητα και στα δύο υποσώματα. Ωστόσο, όσον αφορά το υποσώμα των ελληνικών βλέπουμε ότι ο οικονομικός και πολιτικός αντίκτυπος του ενδεχόμενου *Grexit* αφορά κατά κύριο λόγο το παρόν και το μέλλον της Ελλάδας, ενώ παράλληλα προβάλλονται ο αρνητικός αντίκτυπος της απόφασης της ελληνικής κυβέρνησης για δημοψήφισμα, η ηγεμονικότητα της Ευρώπης και οι άνισες σχέσεις εξουσίας που τις διέπουν. Στην

³ Το σύστημα μεταβιβαστικότητας κατά τη ΣΛΓ αποτελείται από τρία βασικά στοιχεία: τις διαδικασίες (*processes*), που συνιστούν τον πυρήνα του συστήματος μεταβιβαστικότητας, τις εμπλεκόμενες οντότητες, τους *μετέχοντες* (*participants*) και τα *προσδιοριστικά στοιχεία* (*circumstantial elements*). Για λεπτομερή παρουσίαση των τύπων των διαδικασιών και μετεχόντων βλ. Halliday & Matthiessen (2004: 260) και για την εφαρμογή τους στην ελληνική γλώσσα, βλ. Μητσικοπούλου & Λύκου (2020: 433).

περίπτωση του υποσώματος των αγγλικών η έμφαση δίνεται περισσότερο στις συνέπειες ενός ενδεχόμενου Grexit για την πλευρά της Ευρώπης, των μελών της, ακόμα και για το ίδιο το ευρωπαϊκό οικοδόμημα.

3.2.3 Το ζεύγος λαός/people

Όσον αφορά το λεξικό στοιχείο *λαός* (1519), παρατηρούμε ότι η συχνότερη σύναψη του απαντά με το ταξινομικό επίθετο *ελληνικός* (755), αποτέλεσμα αναμενόμενο, καθώς ο ελληνικός λαός αποτελεί τον βασικό μετέχοντα στα γεγονότα που σχετίζονται με το δημοψήφισμα. Σε υψηλή συχνότητα εμφανίζονται τα περιγραφικά επίθετα *υπερήφανος* (7), *κυρίαρχος* (7) και *γενναίος* (6), τα οποία τον αξιολογούν με θετικό τρόπο. Ο λαός εμφανίζεται να μάχεται και να ξεπερνά τον εαυτό του και τις ίδιες του τις δυνάμεις.

Ακολουθούν με μεγάλη συχνότητα στο περικείμενο τα ουσιαστικά *ετυμωγορία* (30), *απόφαση* (33), *βούληση* (23), *δικαίωμα* (22), *αποφασιστικότητα* (7), *κρίση* (6), *θέληση* (6) *επιλογή* (6), μέσω των οποίων τονίζεται η σημασία της κρίσης και της απόφασης του λαού για τη διαμόρφωση των εξελίξεων. Σκιαγραφείται, συνεπώς, ένας δυναμικός ρόλος ενεργού δράντος του λαού στα γεγονότα.

Παράλληλα, ωστόσο, αναδεικνύεται και ένα άλλο σχήμα, αυτό της παρουσίας του ως παθόντος, που υφίσταται δεινά λόγω πρωτοφανών συνθηκών φτώχειας, εξαθλίωσης και δυστυχίας (*discourse of suffering*, Lykou & Mitsikopoulou 2017: 129). Η θέση της Ελλάδας, συνεπώς, παρουσιάζεται ως μειονεκτική, ενώ το μέλλον και η ευημερία της ως άμεσα εξαρτώμενα από την παραμονή της στην Ευρωζώνη. Χαρακτηριστική είναι η εμφάνιση των ρημάτων *υποφέρει* (5), *θα πεινάσει* (4) και των ουσιαστικών *δυσκολίες* (10), *ασφυζία* (5), *επιβίωση* (5), *στερήσεις* (3), *ταπείνωση* (3), *Αρμαγεδδώνας* (1), *βάσανα* (2). Μέσω ενός ιδιαίτερα παραστατικού λόγου, στον οποίο σημαντικό ρόλο παίζουν οι μεταφορές, ο ελληνικός λαός προβάλλεται ως κατατρεγμένος και πολύπαθος λόγω των δυσβάστακτων δυσκολιών που έχει υποστεί από τη μακρόχρονη οικονομική και πολιτική κρίση, αλλά και των ραγδαίων συνεπειών που θα υποστεί από μια ενδεχόμενη έξοδο από την ευρωζώνη.

Όσον αφορά τις διαδικασίες στις οποίες μετέχει το εξεταζόμενο λεξικό στοιχείο σύμφωνα με το σύστημα μεταβιβαστικότητας παρατηρούμε ότι ο *λαός* παρουσιάζεται ως αποδέκτης πράξεων και διαδικασιών (υλικών και λεκτικών) στις οποίες οι δράστες είναι πρόσωπα (π.χ. *Τσίπρας*, *πρωθυπουργός*, *Ευρωπαίοι*) ή θεσμικές οντότητες (π.χ. *κυβέρνηση*, *ΕΕ*) αφηρημένες έννοιες (π.χ. *πολιτική λιτότητας*) ή και πράξεις (π.χ. *συμφωνίες*). Η θέση του, έτσι, διαφαίνεται ως παθητική ενώπιον των δραστών που επηρεάζουν τον ρόλο του στα γεγονότα (*Το δημοψήφισμα δεν πρέπει να γίνει, γιατί διχάζει το λαό, Ηγέτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως η Μέρκελ, ο Γιούνκερ και ο Ντάισελμπλουμ, παραβιάζουν γραπτούς και άγραφους κανόνες της δημοκρατίας και εκβιάζουν τον ελληνικό λαό λέγοντας ότι αν ψηφίσει ΟΧΙ θα έρθει η καταστροφή*).

Σε ορισμένες (λιγότερες σε συχνότητα) περιπτώσεις ο λαός παρουσιάζεται ως αποδέκτης ενεργειών αρνητικής αξιολόγησης, στις οποίες οι δράστες αποκρύπτονται μέσω της ονοματοποίησης (*nominalization*), της μετατροπής δηλαδή των διαδικασιών (ρημάτων) σε ονόματα (Halliday & Martin 1993, 2004), όπως στις περιπτώσεις όπου συναντούμε τα λεξικά στοιχεία *ταπείνωση* (6), *φτωχοποίηση* (3), *τρομοκρατία* (2), *κατατρομοκρατία* (1). Στις περισσότερες περιπτώσεις ως δράστης εμμέσως υπονοείται η ευρωπαϊκή πλευρά και οι πολιτικές που υπαγορεύει στην Ελλάδα (*τα μνημόνια που επιβλήθηκαν από την Τρόικα και τα οποία απεδείχθησαν ανεπιτυχή, αφού οδήγησαν σε μεγαλύτερη ύφεση, σε ανεργία και σε φτωχοποίηση μεγάλου μέρους του ελληνικού λαού*).

Στο υποσώμα των αγγλικών, το λεξικό στοιχείο *people* (347) που αναφέρεται στον ελληνικό λαό δεν συνάπτεται με περιγραφικά επίθετα παρά μόνο με το ταξινομικό *Greek* (280) και το αξιολογικό *entire*, το οποίο μπορεί να ενταχθεί στην υποκατηγορία των

επιτατικών επιθέτων που δηλώνουν τη θέση του γράφοντος ως προς τον βαθμό ή την ένταση ενός γεγονότος, ο οποίος είναι πάντα υψηλός προκειμένου να δηλωθεί η σπουδαιότητά του (Φραγκάκη 2010: 189). Τα στοιχεία της αγωνιστικότητας και της δυναμικότητας του λαού απέναντι στα γεγονότα και η θετική του αξιολόγηση που προκύπτει από τις ιδιότητες αυτές που εμφανίζονται στο υποσώμα των ελληνικών δεν απαντούν αντίστοιχα στο αγγλικό υποσώμα.

Από την εξέταση των διαδικασιών στις οποίες συμμετέχει το λήμμα παρατηρούμε ότι στην πλειονότητα των περιπτώσεων παρουσιάζεται ως στόχος/αποδέκτης στις υλικές διαδικασίες στις οποίες οι δράστες είναι πρόσωπα (π.χ. *Alexis Tsipras urges people to vote no in Sunday's referendum*) ή πολιτικές/θεσμικές οντότητες (π.χ. *The present Greek government itself is asking the Greek people for a mandate*). Επιπλέον, βλέπουμε και εδώ ότι σε 5 περιπτώσεις το λεξικό στοιχείο παρουσιάζεται ως αποδέκτης ενεργειών άλλων, χωρίς όμως να κατονομάζονται οι δράστες, μέσω της ονοματοποίησης του ρήματος *humiliate* (*the purpose of some of the partners and institutions was not a viable agreement for all parties, but possibly the humiliation of an entire people*), στις οποίες ως δράστης υπονοείται η ευρωπαϊκή πλευρά. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης παραδείγματα κατά τα οποία το *people* τίθεται σε θέση αποδέκτη της υποστηρικτικής δράσης της ευρωπαϊκής πλευράς, κάτι το οποίο δεν απαντά στο υποσώμα των ελληνικών. Οι διαδικασίες αυτές πραγματώνονται με το ρήμα *support* (5) (*The Eurogroup has been open until the very last moment to further support the Greek people through a continued growth-oriented programme*).

Συγκρίνοντας τον τρόπο παρουσίασης των δύο λεξικών στοιχείων, συμπεραίνουμε ότι η παρουσίασή του τηρεί μεγαλύτερη ουδετερότητα στο αγγλικό υποσώμα. Στο υποσώμα αυτό δεν απαντούν στις γραμματικές συνάψεις του λήμματος επίθετα που να εισάγουν οποιουδήποτε είδους αξιολόγηση, ενώ το σχήμα του λόγου της εξαθλίωσης και δυστυχίας, που με τόση γλαφυρότητα στο υποσώμα των ελληνικών αποτυπώνει τα δεινά που υφίσταται ο λαός λόγω της κρίσης, λείπει από αυτό των αγγλικών. Επιπλέον, το εξεταζόμενο λήμμα, αν και βρίσκεται συχνότερα σε ρόλο στόχου, σχετίζεται με διαδικασίες που αφορούν κυρίως είτε το κάλεσμα που απευθύνει η ελληνική κυβέρνηση στον λαό για λήψη απόφασης στο δημοψήφισμα, είτε την υποστηρικτική προς τον λαό δράση των ευρωπαϊκών θεσμών. Από την άλλη πλευρά, παρατηρούμε ότι ο ελληνικός Τύπος, σε αντίθεση με τον βρετανικό, επιλέγει να λάβει σαφή στάση υπέρ του ελληνικού λαού, προβάλλοντας τον αρνητικό αντίκτυπο της συμπεριφοράς και δράσης εγχώριων και ευρωπαϊκών φορέων που επωμίζεται ο λαός και επιρρίπτοντας άμεσα ή έμμεσα ευθύνες στις οντότητες αυτές για τη δεινή κατάσταση που υφίσταται χωρίς να φέρει ο ίδιος ευθύνες.

3.2.4 Το ζεύγος Έλληνας/Greek

Το λεξικό στοιχείο *Έλληνας* με ονοματική λειτουργία, αναφερόμενο στην εθνική οντότητα που εξετάζεται στο πλαίσιο της έρευνας, εμφανίζεται 348 φορές στο υποσώμα των ελληνικών. Ο ενεργός ρόλος των Ελλήνων στις εξελίξεις φαίνεται από τις συνάψεις του λήμματος με τις λέξεις *ψήφος* (7), *απόφαση* (6), *ετυμηγορία* (3), *βούληση* (3), *θέληση* (2), *επιθυμία* (1), *αποφασιστικότητα* (1).

Από την εξέταση των διαδικασιών στις οποίες συμμετέχει το λήμμα προκύπτει ότι ο ρόλος που του αποδίδεται στην πλειονότητα των υλικών διαδικασιών είναι αυτός του δράστη. Οι διαδικασίες αυτές πραγματώνονται με τα ρήματα *ψηφίζω* (13), *αψηφώ* (3), *αποφασίζω* (4), *απορρίπτω* (2), *καταψηφίζω* (1), *αποδεικνύω* (1), *δίνω* (1) και τον παρουσιάζουν ως δυναμικό δρώντα, ο οποίος μέσω κυρίως της απόφασής του λαμβάνει ενεργό ρόλο στα γεγονότα (*Οι Έλληνες αψηφούν τον φόβο δεν πανικοβάλλονται, Σήμερα οι Έλληνες αποφασίζουμε για τη μοίρα της χώρας μας*). Αυτό έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον,

καθώς η γλωσσική αναπαράσταση των Ελλήνων ως συλλογικής οντότητας παρουσιάζει διαφοροποίηση στις διαδικασίες σε σχέση με την παρουσίαση της σύναψης του ελληνικού λαού στο υποσώμα των ελληνικών. Ο γραμματικός ρόλος του δράστη που αποδίδεται συχνά στο λήμμα *Έλληνας* τον καθιστά μια ισχυρή οντότητα σε αντίθεση με το λήμμα *λαός*, ο οποίος αναπαριστάται ως παθητικός αποδέκτης των γεγονότων, αφού είναι στόχος σε υλικές διαδικασίες. Η διαφοροποίησή τους επιτείνεται και από το γεγονός ότι απουσιάζει παντελώς ο ρόλος του στόχου στο λήμμα *Έλληνας*, κάτι που θα έθετε τους Έλληνες σε θέση αποδέκτη ενεργειών, συμπεριφορών και καταστάσεων στο πλαίσιο της πολιτικής και οικονομικής κρίσης.

Στο υποσώμα των αγγλικών, το λήμμα *Greek* (521) συνάπτεται συχνότερα με τα περιγραφικά επίθετα *worried* (3) και *anxious* (3), με τα οποία οι Έλληνες παρουσιάζονται ως φοβισμένοι και ανήσυχoi σχετικά με τις εξελίξεις στον οικονομικό τομέα. Όσον αφορά τις διαδικασίες στις οποίες συμμετέχει το λήμμα προκύπτει ότι κατά πλειοψηφία ο ρόλος που αποδίδεται στους Έλληνες είναι αυτός του δράστη στις υλικές διαδικασίες. Η ενεργή τους δράση αφορά κυρίως την απόφασή τους στο δημοψήφισμα και πραγματώνεται μέσω των ρημάτων *vote* (32), *reject* (13), *choose* (9), *manage* (8), *request* (6), *decide* (4), *accept* (2). Όσον αφορά τις περιπτώσεις όπου το εξεταζόμενο λήμμα τίθεται σε ρόλο στόχου, ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα παραδείγματα εκείνα όπου οι Έλληνες εμφανίζονται ως αποδέκτες της προειδοποιητικής ή ικετευτικής δράσης των Ευρωπαίων με σκοπό να λάβουν τη σωστή απόφαση στο δημοψήφισμα (π.χ. *European leaders have warned Greeks that Sunday's vote on the international bailout is a referendum on membership of the eurozone, Don't vote for suicide, "betrayed" Jean-Claude Juncker begs Greeks*).

Συγκρίνοντας την παρουσίαση των λημμάτων στα δύο υποσώματα παρατηρούμε ότι στο υποσώμα των αγγλικών προβάλλεται το στοιχείο του φόβου και της ανησυχίας των Ελλήνων αναφορικά με τις εξελίξεις, ενώ στο υποσώμα των ελληνικών επισημαίνεται η δυναμική τους παρουσία. Η δυναμικότητα αυτή προβάλλεται και μέσω της απόδοσης των ρόλων στις υλικές διαδικασίες και στα δύο υποσώματα. Πιο συγκεκριμένα, η εξεταζόμενη οντότητα παρουσιάζεται συχνότερα σε θέση δράστη, ενώ η έμφαση δίνεται κυρίως στην απόφαση που θα λάβει μέσω της ψήφου της στο δημοψήφισμα. Η διαφοροποίηση ως προς τους ρόλους έγκειται στο γεγονός ότι στο υποσώμα των αγγλικών στις περιπτώσεις όπου οι Έλληνες έχουν ρόλο στόχου στις υλικές διαδικασίες εμφανίζονται συχνά ως αποδέκτες της προειδοποιητικής ή ικετευτικής δράσης της ευρωπαϊκής πλευράς, κάτι που δεν βλέπουμε στο υποσώμα των ελληνικών. Μέσω της παρουσίασης αυτής υπογραμμίζεται εμμέσως στο αγγλικό υποσώμα το θερμό ενδιαφέρον των Ευρωπαίων και η προσπάθειά τους να παροτρύνουν τους Έλληνες να κινηθούν προς τη σωστή κατεύθυνση όσον αφορά την απόφασή τους στο δημοψήφισμα.

3.2.5. Το ζεύγος Ελλάδα /Greece

Όσον αφορά τις γραμματικές συνάψεις του λεξικού στοιχείου *Ελλάδα* (1708) παρατηρούμε ότι στις υψηλότερες θέσεις συχνότητας βρίσκονται τα επίθετα *περήφανη* (7), *δυνατή* (6), *κυρίαρχη* (3), *καινούρια* (2), τα οποία φέρουν θετικό σημασιολογικό φορτίο και τονίζουν τις θετικές ιδιότητες της χώρας.

Όσον αφορά τις υλικές διαδικασίες στις οποίες συμμετέχει το λήμμα, σε ποσοστό 30,76% εμφανίζεται σε θέση δράστη κυρίως όσον αφορά τον ενεργό του ρόλο στην ετυμηγορία του δημοψηφίσματος (*Ο εφιάλτης των «ευρω-αρχιτεκτόνων» ότι μία χώρα μπορεί να αποχωρήσει από το κλαμπ μοιάζει με ρεαλιστικό σενάριο, αφού η Ελλάδα ψήφισε «όχι»*). Στην πλειονότητα ωστόσο των περιπτώσεων (69,23%) παρουσιάζεται ως αποδέκτης των δράσεων προσώπων (*υποστήριξε ότι ο Τσίπρας οδήγησε την Ελλάδα εν γνώσει του πάνω στον τοίχο*), πολιτικών διαδικασιών (*Το δημοψήφισμα θα οδηγήσει την Ελλάδα εκτός ευρώ*;) ή άλλοτε ευρωπαϊκών φορέων. Οι τελευταίοι παρουσιάζονται συχνά

σε ρόλο παρόχων βοήθειας, ακόμα και διασωστών της χώρας, το μέλλον της οποίας εμφανίζεται άμεσα εξαρτώμενο από τις πράξεις και τις αποφάσεις τους (*ο Ευρωπαίος αξιωματούχος υπογράμμισε ότι η Ευρώπη θέλει να βοηθήσει την Ελλάδα, Για τη Γαλλία δεν υπάρχει μεγάλο ρίσκο, αλλά ως Ευρωπαίος, ως Γάλλος, επιθυμώ να μπορέσουμε να κρατήσουμε την Ελλάδα μέσα στην ευρωζώνη*). Σε άλλες πάλι περιπτώσεις, η εικόνα των ευρωπαϊκών φορέων κατασκευάζεται ως ιδιαίτερος δυναμική, και η στάση τους ακόμα και επιθετική και απειλητική απέναντι στην Ελλάδα και στον λαό της (*Βλέπουμε όλοι μας ότι οι θεσμοί εκβιάζουν την Ελλάδα και τις επιλογές του λαού της, Δεν γίνεται να έχεις στην ΕΕ τη Ρουμανία ή τη Βουλγαρία, να διαπραγματεύεσαι εδώ και χρόνια με την Τουρκία και να σπρώχνεις την Ελλάδα σε έξοδο από την ευρωπαϊκή οικογένεια*).

Κυρίαρχος είναι στο σημείο αυτό ο λόγος περί συμμόρφωσης (disciplinary discourse) της ελληνικής πλευράς στις επιταγές των εταίρων που αναδεικνύεται μάλιστα σε πολυάριθμες περιπτώσεις, με τη χρήση του ρήματος *πρέπει* (25), μέσω του οποίου εκφράζεται δεοντική τροπικότητα (*Η Ελλάδα πρέπει να κάνει επώδυνες προσαρμογές*).

Στο υποσώμα των αγγλικών, το λεξικό στοιχείο *Greece* (3.529), σε αντίθεση με το αντίστοιχο λήμμα στο υποσώμα των ελληνικών, δεν συνάπτεται με επίθετα που να του αποδίδουν οποιονδήποτε προσδιορισμό. Όσον αφορά τις υλικές διαδικασίες στις οποίες συμμετέχει παρατηρούμε σχετική ισοκατανομή των ρόλων του δράστη και του στόχου, με προβάδισμα (κατά 10,13%) ωστόσο του ρόλου του δράστη. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων η Ελλάδα εμφανίζεται σε ενεργό ρόλο που αφορά κατά κύριο λόγο την ψήφο και την απόφασή της στο δημοψήφισμα (*Greece has voted in a referendum to reject the austerity terms demanded by its European creditors*). Όσον αφορά τις διαδικασίες στις οποίες έχει ρόλο στόχου, παρατηρούμε ότι είναι αποδέκτης δράσεων προσώπων και φορέων, και, μάλιστα, κατά κύριο λόγο της βοηθητικής δράσης της ευρωπαϊκής πλευράς (*a deal could be reached to save Greece from crashing out of the eurozone, European policymakers have insisted they are ready to help Greece*).

Από την εξέταση των λεξικών στοιχείων στα δύο υποσώματα βλέπουμε ότι η αναπαράστασή τους παρουσιάζει διαφορές. Στο μεν ελληνικό συναντούμε λεξικά στοιχεία που το αξιολογούν με θετικό τρόπο, κάτι που δεν παρατηρείται στο άλλο υποσώμα. Επιπλέον, όσον αφορά τις διαδικασίες στις οποίες συμμετέχουν τα λήμματα στην περίπτωση του ελληνικού υποσώματος η Ελλάδα έχει στην πλειονότητα των διαδικασιών -και με μεγάλη διαφορά- ρόλο στόχου και παρουσιάζεται σε κάποιες περιπτώσεις ως αποδέκτης των πράξεων της ελληνικής κυβέρνησης και σε άλλες ως εξαρτώμενη από τις δράσεις και τις αποφάσεις ευρωπαϊκών παραγόντων οι οποίοι συχνά έχουν βοηθητικό ρόλο αλλά ενίοτε απειλούν την υπόστασή της. Στο υποσώμα των αγγλικών, από την άλλη, προκρίνεται με μικρή διαφορά ο ρόλος του δράστη σε διαδικασίες που αφορούν κυρίως την απόφασή της στο δημοψήφισμα, ενώ όσον αφορά τον ρόλο του στόχου η Ελλάδα παρουσιάζεται κυρίως ως αποδέκτης της βοηθητικής και ενισχυτικής δράσης της ευρωπαϊκής πλευράς.

3.2.6. Το ζεύγος Ευρώπη/Europe

Όσον αφορά την εξέταση του λεξικού στοιχείου *Ευρώπη* (1.175), άξιες σχολιασμού είναι οι συνάψεις του με τα επίθετα *δημοκρατική* (4) και *νέα* (3) (*η Ελλάδα, η Δημοκρατία και η Δημοκρατική Ευρώπη θα νικήσουν, Και όμως θα μπορούσαν να προέρχονται από τη Γερμανία οι πρωτοβουλίες για τη δημιουργία μιας νέας Ευρώπης*). Προβάλλεται έτσι το αίτημα για ανανέωση και εκδημοκρατισμό της λειτουργίας της, και εμμέσως το σχόλιο ότι η Ευρώπη χρήζει αλλαγών.

Παρατηρούμε ότι στην πλειοψηφία των διαδικασιών η Ευρώπη εμφανίζεται ως στόχος των ενεργειών θεσμικών φορέων (π.χ. *το ΔΝΤ που φαίνεται πως ήρθε για να διχάσει την Ευρώπη*), διαδικασιών (*Στην διάρκεια της πεντάμηνης διαπραγμάτευσης που*

συντάραξε την Ευρώπη) και φυσικών οντοτήτων (*Οι Έλληνες ψηφοφόροι αψηφούν την Ευρώπη με συντριπτικό «Όχι» στο δημοψήφισμα*). Από τις περιπτώσεις αυτές ενδιαφέρον παρουσιάζουν εκείνα τα παραδείγματα στα οποία σε θέση δρώντων τίθενται το ίδιο το πολιτικό και οικονομικό σύστημα της Ευρώπης και ο τρόπος που διαρθρώνεται και λειτουργεί, και, εμμέσως, η εικόνα της κρίσης στην Ευρώπη κατασκευάζεται ως συστημική (*Αυτό που καταστρέφει την Ευρώπη είναι ο ολοκληρωτισμός των κεφαλαίων, η αλαζονεία της γερμανικής κυβέρνησης [...] η ανικανότητα κυβερνώντων να υπερασπιστούν τους πολίτες τους*).

Στο πλαίσιο της εξέτασης του λεξικού στοιχείου *Ευρώπη*, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέταση της σύνταξης *ευρωπαϊκή οικογένεια* (8), αλλά και *ευρωπαϊκό σπίτι* (9) (*Είναι σημαντικό στο κοινό ευρωπαϊκό σπίτι να τηρούμε τους κανόνες*). Οι συγκεκριμένες συνάψεις αντικαθιστούν την αναφορά στη νομισματική ή πολιτική ένωση με μεταφορικές εκφράσεις με έντονη συγκινησιακή φόρτιση. Σύμφωνα με τον Lakoff (1996: 11) πρόκειται για συχνά χρησιμοποιούμενη μεταφορά στον πολιτικό λόγο κατά την οποία το συντηρητικό πλαίσιο αξιών που διέπει την οικογένεια ως θεσμό ανάγεται στο αξιακό πλαίσιο του πολιτικού συστήματος. Στο συντηρητικό αυτό πλαίσιο αξιών μπορούμε να συμπεριλάβουμε την έννοια της συμμόρφωσης σε επιβεβλημένους για τα μέλη κανόνες. Μέσω των μεταφορών αυτών η Ευρωπαϊκή Ένωση αναπαριστάται ως μια ενωμένη οντότητα, ενώ η Ελλάδα ως μεμονωμένη ύπαρξη, κάτι που αναδεικνύει κατ' επέκταση τη μειονεκτική της θέση σε σχέση με τα υπόλοιπα μέλη της «οικογένειας».

Στο υποσώμα των αγγλικών, όσον αφορά το λεξικό στοιχείο *Europe* (632) αξίζει να αναφερθεί η σύνταξη με το επίθετο *democratic* (5), η οποία απαντά και στο υποσώμα των ελληνικών. Από την εξέταση των διαδικασιών στις οποίες συμμετέχει το λήμμα μπορούμε να συμπεράνουμε ότι κατασκευάζεται ένας ρόλος αποδέκτη ενεργειών για την Ευρώπη, οι δράστες των οποίων είναι φυσικές οντότητες και διαδικασίες. Κατά κύριο λόγο ως δρώντες εμφανίζονται η Ελλάδα, οι Έλληνες και η απόφαση τόσο για τη διενέργεια δημοψηφίσματος, όσο και το αποτέλεσμά του (π.χ. *Knowing the political geography, Tsipras has tried to blackmail Europe, Greek “no” plunges Europe into crisis*). Από την άλλη πλευρά, όσον αφορά τις διαδικασίες στις οποίες η Ευρώπη έχει ρόλο δράστη, άξιες αναφοράς είναι οι περιπτώσεις κατά τις οποίες παρουσιάζεται να βρίσκεται αντιμέτωπη με το ελληνικό ζήτημα και με μια πρωτοφανή κρίση την οποία παλεύει να διαχειριστεί (*Europe faces crisis after gambling Greeks say No, [...] it would be wrong to say his country is enjoying the spectacle of Europe struggling to deal with Greece's debt crisis*).

Από την ανάλυση των δύο λημμάτων παρατηρούμε ότι η παρουσίασή τους εμφανίζει διαφορές στα δύο υποσώματα. Στο υποσώμα των ελληνικών η έμφαση δίνεται σε ενδογενείς αδυναμίες και παθογένειες του ευρωπαϊκού πολιτικού και θεσμικού συστήματος που φαίνεται να πλήττουν την Ευρώπη και το ίδιο το ευρωπαϊκό οικοδόμημα, ενώ στο υποσώμα των αγγλικών προβάλλεται ιδιαίτερα ο αρνητικός ρόλος της ελληνικής πλευράς και της απόφασής της να προβεί σε δημοψήφισμα, εξέλιξη που φέρνει την Ευρώπη αντιμέτωπη με μια πρωτοφανή κρίση που καλείται να αντιμετωπίσει.

4. Συζήτηση και συμπεράσματα

Έπειτα από τη διεξοδική εξέταση των επιλεγμένων λεξικών στοιχείων που προηγήθηκε, κατά την οποία δόθηκε έμφαση στις λεξικές και γραμματικές συνάψεις τους, στο κοντινότερο και ευρύτερο περιεχόμενό τους, καθώς και στις διαδικασίες στις οποίες είναι μετέχοντες, καταλήξαμε σε μια σειρά συμπερασμάτων όσον αφορά την αναπαράστασή τους στα δημοσιεύματα του ελληνικού και του βρετανικού Τύπου. Για την εξαγωγή αυτών των συμπερασμάτων λάβαμε υπόψη τα στοιχεία λόγου που κυριαρχούν σε κάθε

υποσώμα, και αναδεικνύουν εμμέσως τη γενικότερη ιδεολογική τοποθέτηση κάθε υποσώματος απέναντι στα εξεταζόμενα γεγονότα.

Αρχικά, παρατηρήσαμε ότι τα δημοσιεύματα του ελληνικού Τύπου εξάγουν μια συνολικά αρνητική εικόνα απέναντι στο γεγονός του δημοψηφίσματος, αλλά και στην απόφαση των κυβερνώντων να προχωρήσουν στη διενέργειά του. Μέσω ποικίλων εκφραστικών μέσων και σχημάτων, ο λόγος σε πολλές περιπτώσεις έχει επικριτικό, ακόμα και καταγγελτικό τόνο. Πρόθεση πιθανότατα των δημοσιευμάτων αυτών είναι να ψέξουν την πολιτική επιλογή της τότε κυβέρνησης και να επηρεάσουν την απόφαση των ψηφοφόρων στη διαδικασία. Από την άλλη πλευρά, τα δημοσιεύματα του βρετανικού Τύπου αντιμετωπίζουν σε γενικές γραμμές το ζήτημα με πιο ουδέτερο και αποστασιοποιημένο τρόπο, χωρίς ξεκάθαρη αξιολογική τοποθέτηση, και το προβάλλουν κατά κύριο λόγο ως ένα απρόσμενο γεγονός, που σίγουρα θα προκαλέσει αναταραχή, χωρίς στο σημείο αυτό να αποδίδουν ξεκάθαρα ευθύνες σε οποιαδήποτε πολιτική επιλογή ή ιθύνοντα, όπως βλέπουμε να συμβαίνει στην περίπτωση των ελληνικών δημοσιευμάτων.

Η αρνητική αυτή εικόνα που κατασκευάζεται στα ελληνικά δημοσιεύματα παρατηρούμε ότι επεκτείνεται και στην κατασκευή της εικόνας για το Grexit, το οποίο συνδέεται με τις συνέπειες του δημοψηφίσματος. Μέσω εκφραστικών σχημάτων και επιλογών κατασκευάζεται με παραστατικό τρόπο η εικόνα του άμεσου κινδύνου που εγκυμονεί η πιθανή έξοδος της Ελλάδας από την κοινή νομισματική ένωση. Ο κίνδυνος αυτός αφορά κατά βάση την ίδια την Ελλάδα και τους πολίτες της, για τους οποίους το μέλλον προβλέπεται δυσοίωνα εάν πραγματοποιηθεί το Grexit. Επίσης, σε αυτό το πλαίσιο προβάλλεται και ο ηγεμονικός ρόλος της Ευρώπης και των φορέων της απέναντι στην Ελλάδα. Από την άλλη πλευρά, αν και τα δημοσιεύματα του βρετανικού Τύπου προβάλλουν με αρνητικά αξιολογικά χαρακτηριστικά το Grexit και τις συνέπειές του, αναδεικνύουν κυρίως τον αντίκτυπο που θα έχει, όχι τόσο στην ελληνική κοινωνία, όσο στην Ευρώπη και τη μελλοντική της πορεία.

Αντίστοιχη είναι η εικόνα που κατασκευάζουν τα δημοσιεύματα του ελληνικού Τύπου και για τον ελληνικό λαό. Πιο συγκεκριμένα, τονίζεται η δύσκολη θέση στην οποία βρίσκεται, για την οποία την ευθύνη φέρουν το ελληνικό πολιτικό σύστημα και η δράση των Ευρωπαίων εταίρων. Ο μειονεκτικός του ρόλος, ωστόσο, μετριάζεται από τη θετική του παρουσίαση και την έμφαση που δίνεται στην αγωνιστικότητά του και τη θαρραλέα αντιμετώπιση της κρίσης. Η πολύπτυχη αυτή εικόνα που προβάλλει ο ελληνικός Τύπος για τον λαό δεν απαντά εξίσου στα βρετανικά δημοσιεύματα. Στην περίπτωσή τους, ο λαός παρουσιάζεται με πιο ουδέτερο τρόπο και χωρίς αξιολογικό χρωματισμό. Ο ρόλος που του αποδίδεται δεν είναι ο πλέον ενεργός, ενώ οι δράσεις και οι συμπεριφορές των οποίων είναι αποδέκτης στις περισσότερες περιπτώσεις έχουν ουδέτερο ή και ακόμα θετικό πρόσημο, αναδεικνύοντας τον θετικό και βοηθητικό ρόλο της ευρωπαϊκής πλευράς απέναντί του.

Τέλος, τη γενική αυτή εικόνα ακολουθούν και η παρουσίαση δύο εκ των βασικότερων οντοτήτων στα περιγραφόμενα γεγονότα, της Ελλάδας και της Ευρώπης. Στην περίπτωση των ελληνικών δημοσιευμάτων, παρατηρούμε ότι η Ελλάδα βρίσκεται σε μειονεκτική θέση, καθώς αποτελεί άλλοτε αποδέκτη των πράξεων της ελληνικής κυβέρνησης και άλλοτε της βοηθητικής, αλλά συνάμα ηγεμονικής δράσης ευρωπαϊκών παραγόντων, εικόνα που ανατρέπεται στα βρετανικά δημοσιεύματα. Συγκεκριμένα, αυτό που τονίζεται εκεί είναι το στοιχείο της μετάδοσης της ελληνικής κρίσης και των αρνητικών συνεπειών της στην οργάνωση και λειτουργία της πολιτικής και νομισματικής ένωσης, δηλαδή ο πολιτικός και οικονομικός αντίκτυπος της ελληνικής κρίσης στην Ευρώπη. Οι ευθύνες βαραινούν το ελληνικό πολιτικό σύστημα και τις αποφάσεις των τότε κυβερνώντων. Συνεπώς, η ευρωπαϊκή πλευρά τίθεται σε θέση αποδέκτη των

συνεπειών της ελληνικής κρίσης. Επιπλέον, σε αρκετές περιπτώσεις -κάτι το οποίο βλέπουμε σε πολύ μικρότερο βαθμό στα ελληνικά δημοσιεύματα- προβάλλεται ο υποστηρικτικός ρόλος των Ευρωπαίων προς τους Έλληνες και η πρόθεσή τους να δράσουν με σκοπό τη διάσωση των Ελλήνων και την επίλυση της ελληνικής κρίσης. Από την άλλη, τα ελληνικά δημοσιεύματα προβάλλουν την κρίση της Ευρώπης ως κρίση του ευρωπαϊκού πολιτικού και αξιακού συστήματος, αποδίδοντας ευθύνες σε πράξεις, αποφάσεις και φαινόμενα που συναντώνται στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των αξιωματούχων της και όχι σε ό,τι έχει να κάνει με το ζήτημα της ελληνικής κρίσης και του δημοψηφίσματος.

Μπορούμε λοιπόν να πούμε ότι τα γεγονότα της περιόδου που εξετάζουμε παρουσιάζονται από κάθε υποσώμα υπό διαφορετική οπτική γωνία και στόχευση. Ο μεν ελληνικός Τύπος αποδίδει την ευθύνη της ελληνικής κατάστασης συχνά στο ελληνικό, αλλά κυρίως στο ευρωπαϊκό πολιτικό σύστημα, ενώ ο βρετανικός αναδεικνύει κυρίως τις ευθύνες της Ελλάδας τις οποίες επωμίζεται η Ευρώπη. Ανάλογα συμπεράσματα αναφορικά με την απόδοση ευθυνών για την κρίση έχουν αναδειχθεί και σε άλλες μελέτες (βλ. Lykou & Mitsikorouli 2017, Μητσοκοπούλου & Λύκου 2020), όπου στον ελληνικό έντυπο λόγο εκτός από την απόδοση ευθυνών για την κρίση στην ΕΕ εξαιτίας της έλλειψης οικονομικής και πολιτικής της ενοποίησης αλλά και του τρόπου αντιμετώπισης της κρίσης, αναδείχθηκε και ένας αναστοχαστικός λόγος απόδοσης ευθύνης στην Ελλάδα εξαιτίας των θεωρούμενων πολιτισμικών της χαρακτηριστικών και των παθογενειών της ελληνικής δημόσιας σφαίρας.

Μέσω της εξέτασης των υποσωμάτων και της συγκέντρωσης των ευρημάτων που προέκυψαν επιβεβαιώθηκε για άλλη μια φορά η σημασία που διαθέτει ο τρόπος που επιλέγεται να αναπλαισιωθούν τα εκάστοτε γεγονότα για την κατασκευή της πραγματικότητας και ο ρόλος του κειμενικού είδους που πραγματοποιεί κάθε φορά την αναπλαισίωση αυτή. Με τον τρόπο αυτόν επιχειρήθηκε να αναδειχθεί η εξέχουσα σημασία της μελέτης του λόγου για την αποκωδικοποίηση της ρητής και υπόρρητης ιδεολογίας των κειμένων.

Βιβλιογραφία

- Antoniades, A. 2012. At the eye of the cyclone: The Greek crisis in global media. *Working Paper*. ACIPE, Athens.
- Baker, P., Gabrielatos, C., KhosraviNik, M., Krzyzanowski, M., McEnery, T., & Wodak, R. 2008. A useful methodological synergy? Combining critical discourse analysis and corpus linguistics to examine discourses of refugees and asylum seekers in the UK press. *Discourse and Society* 19 (3), 273-306.
- Bernardini, S., Steward, D. & Zanettin F. 2003. *Corpora in Translator Education*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Bickes, H., Otten, T. & Weymann, L. C. 2014. The financial crisis in the German and English press: Metaphorical structures in the media coverage on Greece, Spain and Italy. *Discourse & Society* 25 (4), 424-445.
- Γούτσος, Δ. & Φραγκάκη, Γ. 2015. *Εισαγωγή στη γλωσσολογία σωμάτων κειμένων*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Charteris-Black, J. 2005. *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. London: Palgrave Macmillan.
- Constantinou, M. 2018. Resisting Europe, setting Greece free: Facebook political discussions over the Greek referendum of the 5th July 2015. *Lodz Papers in Pragmatics* 14 (2), 273-307.
- Deligiaouri, A. 2019. Economic crisis and Greek crisis discourse: A discourse analysis of articles from The Economist referring to Greece (2009-2011). *Journal of Language and Politics* 18 (2), 231-251.

- Georgalou, M. 2015. Small stories of the Greek crisis on Facebook. *Social Media & Society* 1 (2), 1-15.
- Georgalou, M. 2017. The chronicle of an ongoing crisis. Diachronic media representations of Greece and Europe in the Greek press. In O. Hatzidaki & D. Goutsos (eds) *Greece in Crisis: Combining Critical Discourse and Corpus Linguistics Perspectives*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 114-149.
- Halliday, M.A.K. & Martin, J. R. 1993. *Writing Science. Literacy and Discursive Power*. London: Falmer Press.
- Halliday M.A.K. & Martin, J. R. 2004. *Η γλώσσα της επιστήμης*. (Μετ. Γ. Γιαννουλοπούλου). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Halliday, M.A.K. & Matthiessen, C.M.I.M. 2004. *An Introduction to Functional Grammar*. 3rd edition. London: Hodder Arnold.
- Halliday, M.A.K. & Matthiessen, C.M.I.M. 2014. *Halliday's Introduction to Functional Grammar*. 4th edition. London & New York: Routledge.
- Hatzidaki, O. & Goutsos, D. (eds) 2017. *Greece in Crisis: Combining Critical Discourse and Corpus Linguistics Perspectives*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Juko, S. 2010. Have the media made the Greek crisis worse? *Economic Sociology* 12 (1): 28-41.
- Kilgarriff, A., Baisa, V., Bušta, J., Jakubíček, M., Kovář, V., Michelfeit, J., Rychlý, P. & Suchomel, V. 2014. The Sketch Engine: Ten years on. *Lexicography* 1 (1), 7-36.
- Koopmans, R., & Statham, P. (eds) 2010. *The Making of a European Public Sphere: Media Discourse and Political Contention*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kostopoulou, G. 2017. The dream that turned into a nightmare. Addressing the Greek voters long and right before the crisis. In O. Hatzidaki & D. Goutsos (eds) *Greece in Crisis: Combining Critical Discourse and Corpus Linguistics Perspectives*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 45-82.
- Kutter, A. 2014. A catalytic moment: The Greek crisis in the German financial press. *Discourse & Society* 25 (4): 446-466.
- Lakoff, G. 1996. *Moral Politics: How Conservatives and Liberals Think*. Chicago, Ill.: University of Chicago Press.
- Lapavitsas, C. 2019. Political economy of the Greek crisis. *Review of Radical Political Economics* 51 (1), 31-51.
- Lykou, C. & Mitsikopoulou, B. 2017. The chronicle of an ongoing crisis. Diachronic media representations of Greece and Europe in the Greek press. In O. Hatzidaki & D. Goutsos (eds) *Greece in Crisis: Combining Critical Discourse and Corpus Linguistics Perspectives*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 114-149.
- Mantalos, P. 2015. *An Introduction to the Economic Effects of Austerity*. Örebro: Örebro University.
- Mautner, G. 2009. Checks and balances. How corpus linguistics can contribute to CDA. In R. Wodak & M. Meyer (eds) *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage, 122-143.
- Μητσκοπούλου, Β. & Λύκου, Χ. 2020. Ο λόγος της κρίσης στον ελληνικό και βρετανικό τύπο. Στο Σ. Μπουκάλα & Α. Στάμου (επιμ.) *Κριτική Ανάλυση Λόγου. (Απο)δομώντας την ελληνική πραγματικότητα*. Αθήνα: Νήσος, 427-459.
- Mitsikopoulou, B. & Lykou, C. 2019. Discourses of crisis and representation of Greece in a period of austerity. In K. Power, T. Ali & E. Lebdušková (eds) *Discourse Analysis and Austerity: Critical Studies from Economics and Linguistics*. London: Routledge, 108-131.
- Papadopoulos, T., & Roumpakis, A. 2017. From anti-social policy to generalised insecurity: The Greek crisis meets the decline of the European Social Model. *Κοινωνική Πολιτική* 1, 15-36.
- Σεραφής, Δ. 2018. Κριτικές προσεγγίσεις στον πολιτικό λόγο της κρίσης: Παραδείγματα από το πρωθυπουργικό διάγγελμα πριν το ελληνικό δημοψήφισμα. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* 150, 77-110.
- Serafis, D. & Herman, T. 2018. Media discourse and pathos: Sketching a critical and integrationist approach – Greek and French headlines before the Greek referendum of 2015. *Social Semiotics* 28 (2), 184-200.

- Stylianidis, S. & Souliotis K. 2019. The impact of the long-lasting socioeconomic crisis in Greece. *British Journal of Psychology International* 16 (1), 16-18.
- Τσαούσης, Γ. Δημοψήφισμα για κρίσιμο εθνικό θέμα (άρθρ. 44 παρ. 2 του Σ): Το ενιαίο και αδιαίρετο της ασκούμενης από το λαό εξουσίας ως απαραίτητη προϋπόθεση διεξαγωγής του. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: www.constitutionalism.gr.
- Triandafyllidou, A, Wodak, R & Krzyzanowski M. (eds) 2009. *The European Public Sphere and the Media: Europe in Crisis*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
- Tzogopoulos, G. 2013. *The Greek Crisis in the Media: Stereotyping in the International Press*. Aldershot: Ashgate.
- Φραγκάκη, Γ. 2010. *Ο αξιολογικός ρόλος του επιθέτου και η χρήση του ως δείκτη ιδεολογίας: Μελέτη βασισμένη σε σώματα κειμένων δημοσιογραφικού λόγου*. Διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Χατζηδάκη, Ο. 2020. Η μομφή του εξτρεμισμού ως ρητορικό μέσο στιγματισμού του πολιτικού αντιπάλου: Μια κριτική σωματοκειμενική προσέγγιση. Στο Σ. Μπουκάλα & Α. Στάμου (επιμ.) *Κριτική Ανάλυση Λόγου. (Απο)δομώντας την ελληνική πραγματικότητα*. Αθήνα: Νήσος, 323-360.
- Wodak, R., & Angouri, J. 2014. From Grexit to Grecovery: Euro/crisis discourses. *Discourse & Society* 25 (4): 417-423.